

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

Кафедра англійської філології та прикладної лінгвістики

**РОЛЬ МИКОЛИ ЛУКАША У ЛІНГВІСТИЧНІЙ ТА
ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 4 курсу 08-431 групи
спеціальності 035.04 Філологія (германські
мови та літератури (переклад включно))
освітньо-професійної програми: Філологія
(германські мови та літератури (переклад
включно))

Шандяло Нікіта Валерійович

Керівник: к.філ.н., доц. Хан О.Г.

Рецензент: к.філ.н., доц. Лебедева А.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні та методологічні основи вивчення художнього перекладу	7
1.1. Художній переклад: сутність поняття.....	7
1.2. Специфіка перекладу художнього тексту.....	11
РОЗДІЛ 2. Творча спадщина Миколи Лукаша	16
2.1. Самобутня творчість Миколи Лукаша	16
2.2. Переклади Миколи Лукаша: інтертекстуальність, синонімія та фразеологія.....	18
2.3. Перекладацька манера Миколи Лукаша.....	23
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ І ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ	36

ВСТУП

В умовах трьохсторонньої суб'єктної комунікації, коли між автором і реципієнтом виникає проміжна ланка – перекладач, який бере на себе відповідальність внести твір до літератури іншомовного народу. Стратегічно він може зайняти позицію перекладача-співавтора, відкрито проявляти при відтворенні елементи своєї культури, індивідуальності, індивідуальної філософії та створити переказ оригінального тексту. Він також може презентувати матеріал як перекладач-медіатор, намагаючись на максимально можливому рівні втілити у переклад культуру, особистість, стиль та індивідуальне мислення автора оригіналу. Поза стратегічної установки до перекладу можуть несвідомо бути внесені авторські «маркери» стилю.

Перед перекладачем стоять завдання щодо можливості об'єктивно розділити частку репродукції і частку інтерпретації в перекладному художньому творі при аналізі, виділити і передати конкретні «маркери» індивідуального стилю оригінального автора, не порушуючи системи художньої єдності. Це можливо через звернення до корпусу текстів того ж самого автора, до додаткових джерел, які надають уявлення про його індивідуальний стиль. Перекладачеві необхідні конкретні алгоритми, що дозволяють йому коректно виокремити в оригіналі та передати при перекладанні індивідуальний стиль автора.

Творчу індивідуальність перекладача вивчають, зважаючи на його мовленнєву оригінальність та національно-культурне життя. Це прогнозує відстеження певних відповідей на фундаментальні питання щодо кооперації мислення, культури, мови, особистості та її оточення, екстралінгвальних контекстів. «Адже для цілісного представлення творчої постаті перекладача, крім аналізу його перекладацького доробку, важливо розглянути обставини формування його творчої

особистості на тлі суспільнокультурної та літературної ситуації» [7, с. 4].

На думку В. М. Кікота «українське перекладознавство вже не обмежується встановленням абстрактних міжмовних відповідників поза персоналіями, а дедалі більше зосереджується на своєрідності кожного перекладуваного автора, на його творчій і мовній особистості, на особливостях авторського творчого пошуку та художнього методу, на взаємодії в перекладі ідіостилів автора першотвору й перекладача, що зі свого боку спонукає і нові напрацювання, і певну переоцінку наявних методологічних надбань» [14].

Значний внесок щодо вивчення новаторства, перекладацьких особливостей, стратегій та принципів творчих індивідуальностей (перекладачів) українського перекладознавства зробили: А.Р. Василик [5], Н.М. Гриців [7], Р.П. Зорівчак [9], М.Л. Іваницька [11], В.М. Кікоть [14], О.В. Мазур [17], М.О. Новикова [22], В. Радчук [23], В.Р. Савчин [25-27], М. Стріха [33,34], О. Скопненко, Т. Цимбалюк [29-31, 37], Л.М. Черноватий [18] та інші науковці України, чийі наукові напрацювання складають теоретичну та методологічну основу нашої кваліфікаційної роботи.

В. Савчин зазначає, що сучасні тенденції розвитку українського перекладознавства засвідчують все більшу увагу до особистісного чинника в перекладі, його впливу на процес перекладання та його кінцевий результат. «Історія українського перекладу – це історія подвижницької праці багатьох яскравих творчих особистостей, які творили заради піднесення національного престижу та суспільно-культурного відродження України. У цьому контексті перекладацька діяльність М. Лукаша – одного з найталановитіших перекладачів ХХ сторіччя – набуває особливої значущості» [18, с. 248].

У науковому дискурсі, який зорієнтовано на вивчення творчості М. Лукаша, розповсюдження набули два терміни – «лукашіана» та

«лукашезнавство» [6, с. 155]. На думку О. Габи, доцільно вживати термін «лукашіана» для аналітичного усвідомлення літературної та перекладацької спадщини М. Лукаша (його переклади, наукові праці, критичні доробки, лексикографічні та бібліографічні напрацювання, виконані у руслі вивчення його творчості) [6, с. 155].

Термін «лукашезнавство» використовують у разі дослідження творчого методу М. Лукаша, адже предметом таких розвідок постає «критичне осмислення феномену М. Лукаша як перекладача, мовознавця, лексикографа, літературознавця, критика та, врешті, теоретика перекладу, а також детальне вивчення мови його перекладів як засобу збереження української культури й утвердження її самобутності» [6, с. 156].

Актуальність дослідження перекладацької майстерності Миколи Лукаша викликана попитом всебічного вивчення його мовознавчої винахідливості шляхом опису оригінальної та самобутньої перекладацької манери, яка займає чільне місце у руслі українського перекладознавства в персоналіях.

Мета роботи полягає в тому, щоб системно розкрити значимість творчої індивідуальності М. Лукаша як перекладача через опис його здобутків, звершень, нововведень, значимі позиції яких постають ключовими маркерами його індивідуального стилю.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- розкрити сутність поняття «художній переклад»;
- описати специфіку перекладу художнього тексту;
- осмислити та систематизувати внесок Миколи Лукаша до українськомовного перекладознавства;
- проаналізувати переклади Миколи Лукаша в аспекті інтертекстуальності, синонімії та фразеології;

- схарактеризувати перекладацьку манеру Миколи Лукаша, його індивідуально-творчий почерк щодо відтворення реалій, власних назв і фразеологізмів.

Об'єктом роботи постають переклади М. Лукаша.

Предмет роботи – перекладацька концепція М. Лукаша, яка віддзеркалюється в його перекладацьких рішеннях.

Матеріалом кваліфікаційної роботи слугували перекладацькі надбання М. Лукаша.

У контексті кваліфікаційної роботи було застосовано такі **методи** дослідження: аналіз та синтез, систематизування та узагальнення, елементи соціологічного аналізу, компонентний, перекладознавчий, описовий, метод фразеологічної ідентифікації.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у запровадженні її ключових положень й уточнених теоретичних основ у викладанні таких дисциплін: «Основи теорії міжкультурної комунікації», «Вступ до перекладознавства», «Практика усного та писемного перекладу», «Порівняльна лексикологія», «Теорія та практика перекладу», «Інтерпретація тексту», «Порівняльна стилістика», спецкурсів із перекладознавства та художнього перекладу.

Апробація результатів роботи. Результати кваліфікаційної роботи було обговорено на засіданнях кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету (попередній захист дослідження на етапах упорядкування й узагальнення теоретичної й практичної частин роботи).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Художній переклад: сутність поняття

Художній переклад – вид літературної творчості, в процесі якого твір, що існує на одній мові, відтворюється іншою. Література в силу своєї словесної природи – це єдине з мистецтв, яке постає замкнутими мовними кордонами: на відміну від музики, живопису, скульптури, танцю тощо, літературний твір доступний лише тим, хто знає мову, якою його написано. «Специфіка художнього перекладу визначається, з одного боку, його місцем серед інших видів перекладу, а з іншого – його співвідношенням з оригінальною літературною творчістю» [4, с. 5]. Між вихідною точкою і результатом перекладацької творчості лежить складний процес «перевираження» того життя, яке закріплене в образній тканині перекладного твору. Тому проблематика художнього перекладу лежить в сфері мистецтва і підпорядковується його специфічним законами. Від оригінальної творчості художній переклад відрізняється залежністю від об'єкта перекладу.

В.Н. Комісаров надає таке визначення художньому перекладу: «Художнім перекладом називається переклад творів художньої літератури. Твори художньої літератури протиставляються всім іншим мовним творам завдяки тому, що для всіх них домінують одна з комунікативних функцій, а саме художньо-естетична чи поетична. Основна мета будь-якого твору цього типу полягає в досягненні певного естетичного впливу, створенні художнього образу. Така естетична

спрямованість відрізняє художнє мовлення від інших актів мовленнєвої комунікації, інформативний зміст яких є первинним, самостійним» [16, с. 97].

Т. Ніколаєва дотримується думки, що «художній переклад – це один з найкращих проявів міжлітературної (а значить, і міжкультурної) взаємодії. Фактично він є основною частиною національно-літературного процесу. Художній переклад має справу не з комунікативною, а з естетичною функцією мови. У художньому творі відображаються не лише певні події, а й естетичні та філософські погляди автора, його світогляд» [21, с. 120].

Л. Мкртчян, вірменський науковець, вважає художній переклад трансформацією тексту з однієї мови на іншу. Відповідно до його точки зору, художній переклад сприяє виведенню нового змісту і форми на підґрунті причетної мови [20, с. 177].

Більш конкретне визначення якісного художнього перекладу надано в наукових роботах А.В. Федорова, який використовував поняття повноцінності: «Повноцінність перекладу полягає в передачі специфічного для оригіналу співвідношення змісту і форми шляхом відтворення особливостей останньої (якщо це можливо за вербальних умов) або створення функційних відповідностей цих особливостей» [35, с. 151].

Український вчений М. Шемуда зазначає, що художній переклад постає кооперацією культур, до яких приналежать текст оригіналу й текст перекладу [40, с. 164]. Така взаємозалежність не зводиться лише до мовної взаємодії. Вона огортає всі життєві грані, які презентовано в художньому тексті, характерне етнічне забарвлення, національну специфіку оригінального тексту. «Перекладна література, очевидно, – найбільш адаптоване

надбання чужих культур завдяки особливому матеріалу цього мистецтва – мові» [40, с. 164].

«У сучасній теорії художнього перекладу виділяють три основні тенденції: 1) основна орієнтація переноситься з оригіналу на текст перекладу; 2) оцінний підхід замінюється дескриптивним; 3) від тексту як одиниці мови теорія йде до функції перекладу як частини культури мови перекладу» [15, с. 27 - 28].

Особливість художнього перекладу міститься в тому, що він не лише постає прямим відтворенням змісту, а й віддзеркалює міркування, емоції та переживання автора тексту оригіналу (це може бути поетичний або прозовий текст) засобами іншої мови; образи тексту оригіналу перетворюються на образи мови перекладу [4, с. 7].

У руслі сучасної теорії перекладу виокремлюють два напрями щодо вивчення художнього перекладу. Перший напрям зорієнтовано на зовнішню складову перекладу (зіставлення стилів, мовних засобів, структур текстів, мовних картин світу). Другий напрям безпосередньо корелює з внутрішніми механізмами творчого процесу (відбір перекладацьких стратегій, здійснення перекладацького вибору) [8].

Т.А. Казакова формулює поняття художнього перекладу в рамках другого напрямку: «можна вважати художній переклад особливим видом літературно-мовної творчості, здійснюваного на основі зіставлення інформаційних властивостей, об'єктивно та суб'єктивно властивих, які додаються мовним одиницям вихідного тексту, з аналогічними або подібними властивостями одиниць мови перекладу, в результаті чого створюється нова вторинна знакова система – перекладний текст» [12, с. 18-19]. З цього визначення випливає, що в завдання перекладача не входить

дослівне відтворення тексту оригіналу, а входить передача змісту закладених в ньому смислів.

Будучи ні анонімним посередником між культурами, а творчою особистістю з унікальним соціальним досвідом, перекладач не може не вносити в текст перекладу специфічних рис, властивих його індивідуального стилю. Однак однією з найбільш складних і важливих завдань, що стоять перед автором художнього перекладу, є також відтворення індивідуальної манери, стилю автора вихідного тексту. Таким чином, перекладач встановлює крихку рівновагу між художнім текстом оригіналу і його перекладом, підлаштовуючись під стиль автора вихідного тексту.

Відомо, що художній переклад зумовлений не лише об'єктивними чинниками (певні історичні літературні норми, закони), але й суб'єктивними (лірична вразливість перекладача). Продовж певної кількості сторіч у підґрунті мистецтва перекладу лежало два принципи: *точний переклад* (адекватне відтворення мовних і граматичних патернів, порядку слів); *переклад вільний* (збереження змісту оригіналу, найбільш наближене до поняття «художній») [40, с. 165]. Ретроспективний огляд історії перекладу свідчить, що ці принципи щільно корелювали, подекуди доповнювали, а іноді не узгоджувалися один з одним. Послідовне узгодження таких принципів у руслі одного перекладу постає майже неможливим.

За допомогою перекладу твори проникають до різних культур й, відповідно, набувають статусу видатних і популярних. Ні один переклад не може бути буквальним, адже мова перекладу не може ідеально відтворити зміст оригінального тексту. А це, як відомо, стає причиною втрачання вірогідного об'єму інформації.

Основний принцип теорії художнього перекладу полягає в наступному: потрібно «розглядати кожне речення як частину цілого, передавати не тільки те, про що в ньому йдеться, але і працювати над створенням художнього образу, загального настрою, характеристики атмосфери, персонажів тощо. Тут важливий і вибір окремого слова, і синтаксичної структури, і інших елементів» [15, с. 60].

Отже, переклад художнього тексту – це складний і багатогранний вид людської діяльності, в процесі якого зіштовхуються різні культури, різні особистості, різні склади мислення, різні літератури, різні епохи, різні традиції та установки. В основі перекладу художнього тексту лежить передача думки, змісту оригіналу, яке виражається ще раз у перекладі, але вже за допомогою інших засобів, які створюють іншу систему знаків, що мають свої власні закони.

1.2. Специфіка перекладу художнього тексту

Переклад – це процес передачі інформації з однієї мови на іншу. Художній переклад є найбільш складним видом перекладу, і ця складність полягає в специфіці художнього тексту. На відміну від нехудожнього тексту, дійсність тут представлена у вигляді образу. Отже, поділ текстів на художні та нехудожні здійснюється за рахунок того, що перші звернені до образного мислення людини, а останні – до логічного. Усе це дозволяє говорити і про відмінність цілей створення текстів.

Порівнюючи художні тексти з логічними (будь-які тексти нехудожньої характеру), В.В. Сдобников і О.В. Петрова виокремлюють ряд відмінностей художніх текстів від будь-яких інших. Отже, художні тексти відрізняються:

«1. Способом опису дійсності, яка в художньому тексті представлена у вигляді образу.

2. Метою створення тексту: крім естетичного впливу на читача, художній текст покликаний сформувати ставлення читача до змісту художнього твору.

3. Характером і способом передавання інформації. Перш за все, художній текст характеризується високим ступенем образності, крім того, частина інформації художнього тексту може бути передана імпліцитно шляхом особливості художньої літератури, яка має назву «сміслова ємність».

4. Ступенем активності читача: художній текст передбачає певну ступінь «домислювання», «співтворчість» читача при створенні твору.

5. Наявністю авторської позиції, образу автора, які і створюють внутрішню єдність художнього тексту.

6. Композиційною різноманітністю.

7. Високим ступенем національно-культурної та тимчасової обумовленості.

8. Самодостатністю, оскільки будь-який художній твір можна розглядати як твір мистецтва» [28, с. 28-30].

Логічні тексти створюються з метою передачі інформації, а художні – з метою впливу на читача. Тому й різняться характер переданої інформації. Художній текст може містити будь-який вид інформації, впливати на почуття та емоції, а також виконувати естетичну функцію. Для цього автор такого тексту наповнює його різними засобами виразності, що саме по собі представляє велику складність для перекладача, адже необхідно не лише передати зміст написаного, але й намагатися зберегти емоційне забарвлення. Отже, від перекладача художнього тексту залежить те, як твір буде сприйнято читачем. Пошук найбільш відповідних еквівалентів і

робота з різними прийомами перекладу дозволяє успішно вирішити це завдання [24, с. 70].

Для більш адекватного перекладу художнього тексту використовуються особливі способи перекладу – перекладацькі трансформації. Це способи перекладу, які застосовуються при відсутності еквівалентів або при неможливості використання даних у словнику відповідностей. Перекладацькі трансформації класифікуються на лексичні, граматичні та лексико-граматичні [38, с. 47].

До лексичних трансформацій належать такі трансформації, суть яких полягає у вираженні вихідної одиниці нееквівалентними лексичними засобами мови перекладу – транслітерація, калькування, семантична заміна (генералізація, конкретизація, модуляція). В. І. Карабан під лексичними трансформаціями вважає «різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу» [13, с. 39].

Граматичні трансформації – зміна структури речення. Оскільки в українській мові відсутні такі граматичні категорії англійської мови як, наприклад, артикль або герундій, номінативні конструкції з активними та пасивними дієприкметниками, різні відтінки модальності, виникає необхідність в замінах синтаксичного або морфологічного порядку – перестановка, заміна, додавання, опущення [39].

На думку Л.С. Бархударова «перекладацькі трансформації відрізняються граматичною структурою, лексичним наповненням, мають (практично) один і той же зміст і здатні виконувати в даному контексті одну і ту ж комунікативну функцію» [1, с. 6].

Лексико-граматичні трансформації представлені у перекладознавстві антонімічним перекладом, компенсацією, експлікацією, цілісним перетворенням [1, с. 190].

Ю. Бегма, аналізуючи лексико-граматичні трансформації в англо-українському художньому перекладі, заявляє, що при перекладанні художніх текстів неможливо користуватися ізольовано чи-то лексичними, чи-то граматичними трансформаціями [2]. Їх варто використовувати комбіновано, а час від часу й синхронно. Вивчаючи текст-оригінал та текст-переклад Е. Хемінгуея «Фiesta, По кому подзвін» [47; 48], науковиця наводить приклад: *“If he were in a crowd nothing he said stood out”* [47, с. 50] – «Я жодного разу не чув, щоб у товаристві він сказав що-небудь оригінальне» [48, с. 28]. Ю. Бегма вважає, що ця ілюстрація презентує використання сукупності лексико-граматичних трансформацій, яка переобтяжена описовим перекладом (перекладацьким прийомом). Крім цього, перекладач апелює до антонімізації: «Так, у цільове речення вводяться повнозначне речення із заперечним значенням «Я жодного разу не чув», а також фраза «що-небудь оригінальне», яка експлікує імпліцитний зміст вихідного речення. Дієслово, вживане у минулому часі «*stood out*» вилучається, а іменник «*crowd*» вживаний у розмовній мові замінюється українським літературним товаристві. Завдяки вживанню такої глибокої модифікації перекладачеві вдалося уникнути лакун і відтворити повний зміст оригінального речення у перекладі» [2].

По відношенню до всіх цих особливостей, характерних для художнього твору, і виявляється індивідуальна манера письменника, збереження і передача якої є першочерговими завданнями перекладача [19, с. 99]. Проте ці завдання постають суттєво важкими, адже будь-яке відтворення оригінального тексту

у текст перекладу обов'язково призводить до субституції виразних засобів, а обрання варіанта перекладу залежить від індивідуальності перекладача [24, с. 37]. У такому разі неминуче має місце неузгодженість: по-перше, аби здійснити художнє перекладання, перекладач має мати талант літератора. Інша сторона проблеми полягає в тому, щоб бути майстром слова, треба володіти власним естетичним баченням світу, характерною формою письма, які можуть не відповідати авторові першоджерела.

Отже, при перекладанні художнього тексту спостерігається так-зване змагання двох талановитих індивідуальностей. А в основі такого змагання лежить або кооперація, або колізія. Наступним кроком нашої кваліфікаційної роботи постає осмислення та систематизування перекладацького внеску М. Лукаша до українськомовного перекладознавства.

РОЗДІЛ 2

ТВОРЧА СПАДЩИНА МИКОЛИ ЛУКАША

2.1. Самобутня творчість Миколи Лукаша

На розвиток індивідуального стилю впливає низка чинників, серед яких можна виокремити «формування письменника як особистості, його світогляд та редакційну політику видавництва» [29]. Висновки щодо властивостей індивідуального стилю автора ґрунтуються на основі дослідження його текстів. Вивчаючи такі тексти, можна висновувати про перекладацькі методи, зародки створення мовного арсеналу перекладача та механізми створення його якісних художніх перекладів.

Таку багатогранну роботу було зроблено сучасними українськими перекладознавцями. Слід зазначити біографічно-бібліографічний та мистецький нарис «Микола Лукаш: Моцарт українського перекладу», який містить інформацію про життя та творчість визнаного перекладача М. Лукаша, його творчі здобутки, новаторство [18]. На увагу заслуговують згадування сучасних науковців про «людину високого благородства» [18, с. 380].

Монографія В. Савчин «Микола Лукаш – подвижник українського художнього перекладу» постає ґрунтовним мовознавчим доробком, в якому робиться спроба комплексного осмислення не лише творчості відомого перекладача, а й його перекладацького методу [26].

З метою вивчення ідіостилу перекладача потрібно зважати на низку лінгвальних та екстралінгвальних чинників, письменницьких традицій, культурних та історичних умов [26, с. 20]. Переклади М. Лукаша, окрім глибокого підтексту, демонстрували цілковиту справжність української мови, добротню новий рівень української культури часів тоталітарної ідеології. Для перекладача цілком був

цільовий текст, який збігався з цільовою літературою та демонстрував арсенал художньо-виражальних засобів цільової мови.

Творчість М. Лукаша як перекладача постає складною для академічного та наукового усвідомлення, приміром для пояснення правил або принципів, якими керувався перекладач, працюючи над тим чи тим художнім текстом. Вивчення перекладацького надбання М. Лукаша доводить, що домінувальним серед його перекладацьких принципів є «творча особистість перекладача» [26, с. 24]. На думку О.А. Содомори, перекладаючи художні тексти класиків, М. Лукаш демонстрував своє літературне «я»; «інтерпретація художнього тексту неминуче передбачає духовну й душевну присутність посередника між автором та читачем – інтерпретатора. І що сильніша його особистість, то більша міра тієї присутності» [32].

М. Лукаш знав двадцять чотири мови, здійснював переклади текстів, написаних понад двадцятьма мовами, понад ста авторів, брав до уваги у своїй перекладацькій стратегії різні літературні жанри і роди [26, с. 26]. Серед перекладів М. Лукаша треба зазначити відтворення творів таких видатних письменників, а саме: Л. Керролла, Г. Гайне, Ф. Рабле, В. Гюго, М. де Серватеса Сааведра, А. Міцкевича, Дж. Боккаччо, О. Блока, В. Маяковського тощо.

Перекладацькій творчості М. Лукаша властива чітка логіка та вмотивованість вибору оригіналу, системність перекладацьких рішень, вплив особистості перекладача. Щодо критеріїв обрання текстів для перекладання треба звернути увагу на «соціально-культурний контекст творчості перекладача, який визначався езопівською функцією перекладу, та самого автора твору, який мав бути цікавим для перекладача, близьким для нього за духом чи манерою висловлювання» [26, с. 30].

Слід зазначити, що в перекладацькій скарбниці М. Лукаша не лише прозові, а й поетичні тексти, до прикладу поезія Р. Бернса. З цього

впливає ще один критерій впливу на його селекцію текстів оригіналів – це засоби фоностилістичного рівня мови, які сприяють мелодійній протяжності тексту, спорідненому відтворенню його ритмічної композиції та розміру. Той факт, що М. Лукаш був обізнаним у фольклорі, знав українські традиції, посприяв його винахідливості при відтворенні художніх текстів.

Отже, можемо висновувати, що самотня творчість Миколи Лукаша віддзеркалюється у його перекладацькому доробку літературних шедеврів світової літератури різноманітних жанрів, течій та напрямів. Для М. Лукаша вибір твору для перекладання був принциповим, адже він залежав від низки чинників, які, в свою чергу, підпорядковувалися творчій особистості Маестро.

2.2. Переклади Миколи Лукаша: інтертекстуальність, синонімія та фразеологія

У перекладах М. Лукаша чітко можна відслідкувати щільний зв'язок із фольклорною лексикою та українським красним письменством. Майстер звертався до прадавніх шаблів української мови, до максимуму вербалізуючи мовний арсенал своїх літературних прародичів. «Такий підхід М. Лукаша пояснює широкі міжтекстуальні зв'язки його перекладів, наявність асоціативних та алюзійних проєкцій на цільову культуру» [27, с. 4].

Переклади М. Лукаша – це мистецький «сейф» лексичних та яскравих й барвистих образів української творчої традиції, які було оновлено перекладачем через нові контекстні потрактування. В. Савчин наводить багато прикладів і у своїй монографії [26], і в наукових статтях [25]: «Щоб лани широкополі, / І Дніпро, і кручі / Було видно...» (Т. Шевченко, «Заповіт») – «Простеляться лани широкополі» (Гете, «Фауст») [26, с. 95; 27]; «Там тополі у полі на волі» (Тичина, «Там

тополі у полі на волі») – «У полі, на волі, / танцюють / тополі» (Лорка, «Ірені Гарсії») [25; 26 с. 101].

Варто також зауважити, що інтертекстуальність можна відстежити не лише на рівні лексичних одиниць, а й на рівні морфології та синтаксису. Це відчувається на прикладі перекладу М. Лукаша «Декамерона» Дж. Боккаччо. «У перекладі помітно і різноманітні повтори, інверсовані конструкції, традиційні казкові формули, сурядні сполучникові поєднання, характерне функціонування займенників та дієслів руху й буття, багатьох інших граматичних ресурсів» [26, с. 103]. В.Р. Савчин наводить низку ілюстрацій контекстів з «Декамерона», які перекликаються з казками нашої країни: «*от іде вона собі, аж де взявся з гуцини здоровенний та страшенний вовк*» [42, с. 535], «*того не можна ні в казці сказати, ні пером списати*» [42, с. 315], «*отак жили-терпіли обидва хлопці не рік і не два*» [42, с. 209] тощо.

Перекладам М. Лукаша властивий особлива манера словотворення та словоскладання, серед яких можна виокремити:

- патерни суфіксальної словобудови, завдяки яким текст перекладу набуває більшого експресивно-емоційного забарвлення: «*ріднесенький*», «*лайдачисько*», «*малюсінький, малюпусінький розумець*», «*склянятко води*», «*вечоровість*» [43];

- прислівникові моделі (утворені від прикметника за допомогою суфікса –о: «*туберозно*», «*картинно*», «*громовинно*» [26, с. 108];

- іменникові моделі-новотвори: «*ослобаран*», «*биконос*», «*древолаз*», «*здонкіхотитись*» [18, с. 279];

- парономазія як основа творення лексичних одиниць, на яких вибудовуються каламбурні ситуації: «*То це він справді в такому настрої? – Не стільки там того настрою, скільки розстрою*» [49, с. 392].

Використання стилістичних похідних у перекладах М. Лукаша постає свідченням широкого творчого діапазону Маестро; вони

змушують по-новому звучати його доробки. Перекладач витончено відчуває та втілює імовірні можливості української мови, повсякчас роблячи межі словника ширшими. Наведені вище приклади свідчать про «мовне винахідництво М. Лукаша, яке базується на канонах загальнонародної мови» [27, с. 7].

Притаманне перекладам М. Лукаша й синонімічна мозаїка, що також підкреслює творче вміння перекладача використовувати мовний арсенал рідної мови. В рукописах Майстра, за словами В. Савчин, можна знайти підтвердження зазначених вище слів, адже саме там спостерігається порівняння різних варіантів перекладу, що, в свою чергу, ілюструє вибір влучного відповідника [26, с. 116]. Наведені нижче приклади подано у першій редакції перекладу «Дон Кіхота» та кінцевому варіанті редакції: «...і не шпигую за людськими вчинками...» – «...і не мишкую за людськими вчинками...» [43, с. 408].

О. Скопненко та Т. Цимбалюк наводять низку ілюстрацій синонімічного ряду лексеми «*побити*», який було підібрано з перекладів М. Лукаша: «*зняти руку*», «*полатати боки*», «*посікти на капусту*», «*дати ляца*», «*перелічити ребра*» тощо [31, с. 46].

Як свідчать результати загальнонаукових методів дослідження (систематизування, синтез), М. Лукаш відомий своїми синонімічними рядами різноманітних семантичних полів. Так, до надзвичайно великого синонімічного ряду припадають фразеологізми із семантикою «*плакати*»: «*Дон Луїс усе поривався цілувати йому руки, зрошуючи їх буйними сльозами*» [43, с. 356]; «*Я перший пролив би сльози, – промовив парох, почувши ту назву, – якби хто казав спалити сю книгу*» [43, с. 199]. В. Савчин наводить у своїй монографії п'ять синонімічних рядів таких семантичних полів, як-то «*сумний*» («*відчайний*», «*жалісливий*», «*печаловитий*», «*скорбний*» тощо) [26, с. 121]; «*нерозумна людина*» («*без олії в голові*», «*дурна дурнота*», «*дурний, як ступа*», «*носить розум в череві*», «*недоум*» тощо) [26, с. 122]; «*думати*» («*кидати думкою*»,

«стояти на думці», «думки розбирають» тощо) [26, с. 122]; «дивуватися» («жахнутися», «остовніти», «зачудуватися», «уразити великим дивом» тощо) [26, с. 122]; «спати» («задавати хропака», «сон зморив», «спати мертвецьким сном» тощо) [26, с. 122].

За спостереженнями В. Савчин [26, с. 118-119], у творчому арсеналі М. Лукаша можна виокремити такі синонімічні пари:

- іменникові: «скупощами да скнарощами безмірними заломив усіх на світі скупарів і скнарюг» [42, с. 259];
- дієслівні: «одне одного паплюжать і ганьбують» [42, с. 259];
- прикметникові: «Король, який доти був млявий та оспалий, ніби зо сну стрепенувся» [42, с. 261];
- прислівникові: «Так вони і вчинили: без проводів, не гучно і не бучно подалися з Флоренції прямісінько до Англії» [42, с. 284].

Отже, ми можемо висновувати, що робота над вибудовуванням синонімічних рядів, які було творчо й майстерно використано у перекладах видатного перекладача, що раз демонструє винахідливе володіння словом, новаторство та бажання зробити українську мову багатшою.

Щодо фразеології перекладів М. Лукаша, то варто відзначити, що їхня переважна більшість тяжіє своїм корінням до джерел народної мудрості й володіє потужним емоційним та експресивним навантаженням [36]. Новаторство перекладача полягає в тому, що він не лише використовує фразеологічний арсенал рідної мови, а й вдається до оказіональних трансформацій. В. Савчин наводить приклади лексико-семантичних трансформацій фразеологічних одиниць на рівні першого та другого смислових шаблів [26, с. 127], при цьому коментуючи, що таке використання фразеологічних одиниць М. Лукашем «сприяє подоланню їхнього стереотипного вживання, вносе до контексту експресивний заряд і зберігає стилістичному забарвленню оригінального тексту» [26, с. 127]. Наведені ілюстрації підтверджують наведену вище

тезу: «ударити лихом об землю» [46, с. 911] – «ударити журбою об землю» [43, с. 385]. Значення цієї фразеологічної одиниці полягає в наступному: «забувати біду, горе; не журитися, не втрачати надії на краще» [45]. Тут ми бачимо, що значення фразеологізму, зафіксованого у словнику, та лукашевого постають незмінними, незважаючи на додавання нових конститuentів до модифікованої фразеологічної одиниці.

Проте, у фразеологічній скарбниці М. Лукаша можна віднайти й оказіональні фразеологічні одиниці, які було сформовано разом із заміною семантики через субституцію компонентів лексичними та контекстуальними антонімами; структурного аранжування тощо. До прикладу, нормативна фразеологічна одиниця: «*То скажіть же мені тепер, хто дурніший: чи той, хто дурним удався, чи хто самохіть у дурні пошився?*» [43, с. 405] – семантика: «давати себе обдурити»; оказіональна фразеологічна одиниця: «*Скажи ж мені, хто се тебе пошив у храницузи*» [43, с. 583] – семантика змінена М. Лукашем: «змінити комусь зовнішність із наміром видати за француза» [26, с. 130].

Варто зазначити, що результатом зусиль О. Скопненка та Т. Цимбалюк став словник «Фразеологія перекладів Миколи Лукаша» [44]. Наразі перед науковцями постає питання укладання «Словника фразеологічних синонімів М. Лукаша», про що свідчать наукові публікації О. Скопненка та Т. Цимбалюк [30; 31].

Отже, можна зробити висновок, що новаторство визнаного в усьому світові перекладача, М. Лукаша, посприяло збагаченню української мови не лише шляхом використання давніх форм лексичних одиниць, а й віртуозної презентації гармонійної властивості мови до слово- і фразотворення; багатогранної синонімії; мовного арсеналу народної мудрості, подекуди перетвореної, подекуди збереженої, проте максимально відповідної тексту-оригіналу; логічному продовженню

літературних і перекладацьких пошуків творчих індивідуальностей попередніх епох.

2.3. Перекладацька манера Миколи Лукаша

Індивідуальний підхід до перекладання художніх текстів М. Лукаша ми розглянемо з позиції системного аналізу його поглядів щодо відтворення реалій, власних назв і фразеологізмів.

Так, як свідчать результати загальнонаукових методів аналізу (синтез та узагальнення), зазначимо, що при перекладанні реалій перекладач вдається «до зміни колориту, змішуванню різних національно-культурних інформацій» [26, с. 139]. Тут треба, на нашу думку, зазначити дефініцію реалій, надану Р. Зорівчак: «реалії – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача у даний історичний момент» [10, с. 58].

Індивідуальну властивість перекладацького методу М. Лукаша у руслі відтворення реалій краще відслідкувати на його перекладах поетичних текстів Р. Бернса, в яких перекладач вдається до методу уподібнення: «*My heart's in the Highlands*» [50, р. 337] – «*Моє серце в верховині*» [41, с. 166]; «*Bonnie Lowland lassie*» [50, р. 497] – «*Люба подолянко*» [41, с. 168].

В. Савчин акцентує увагу, що М. Лукаш звертається до дескриптивної перифрази, ситуативних відповідників і транслітерації іншомовних етнокультурних реалій [26, с. 143-150]. Так, до прикладу, ілюстрація дескриптивної перифрази: «*I can win my five pennies in a day*» [50, р. 509] – «*Нехай малий заробок мій*» [41, с. 171]. Відомо, що англійськомовна реалія «*a penny*» означає невелику суму грошей, а у

поетичному тексті-оригіналі п'ять пенні – це мізерна сума, яку й адекватно передано перифразою «*малий заробок*» [26, с. 150].

Відтворення реалії за допомогою методу транслітерації можна показати на такому прикладі: «*Ye see yon birkie, ca'd a lord*» [50, р. 328] – «*Бундючиться вельможний лорд*» [41, с. 177]. Такий варіант перекладу постає доречним, адже реалія «*лорд*» знайома як українськомовному, так і англійськомовному реципієнтові.

Ю. Боса, аналізуючи відтворення національно-культурних особливостей творів Гете в оригіналі та перекладі різними перекладачами, акцентує увагу на тому, що М. Лукаш «при калькуванні іншомовні реалії передаються за допомогою заміни їхніх складових частин – морфем, або прямими лексичними відповідниками в мові перекладу» [3].

Отже, можемо висновувати, що при перекладанні реалій Маестро вдається до методів транслітерації та уподібнення.

Щодо відтворення власних назв, то М. Лукаш використовує принцип фонетичної транскрипції: «*John Anderson*» [50, р. 236] – «*Джон Андерсон*» [41, с. 166]; «*Donald*» [50, р. 498] – «*Дональд*» [41, с. 175]. Зберігаючи у перекладі іншомовність, перекладач підкреслює сему чужинності, іноземності [26, с. 155].

Науковці підкреслюють, що у перекладах М. Лукаша також можна знайти приклади вживання власних назв, яких не використано в оригінальному тексті. Так, у поетичному тексті Р. Бернса «*Green Grow the Rashes*» фразою «*The wisest man the warl' saw*» [50, р. 327] перекладач вказує, не називаючи імені царя Соломона, саме на нього: «*Сам Соломон, премудрий цар, / Любив красу дівочу*» [41, с. 156].

Як свідчать результати роботи над фактичним матеріалом, М. Лукаш подекуди заміняє власні назви, які надано в оригінальному тексті: «*Where Cart rins rowin' to the sea...*» [50, р. 421] – «*Де круто в'ється срібний Твід*» [41, с. 167]. Тут, зважаючи на те, що Р. Бернс

зазвичай використовує лексичну одиницю (топонім) «Твід» у своїх поетичних текстах, перекладач вжив його, при цьому зберігаючи сему іншомовності [26, с. 157].

На нашу думку також заслуговує уваги питання щодо перекладання топонімів і антропонімів з конотативним забарвленням через те, що письменник свідомо обирає ім'я для свого головного героя. Таке ім'я постає допоміжним художнім засобом характеристики. М. Лукаш, відтворюючи такі антропоніми, використовує транскрипцію, пошук відповідного еквівалента в українській мові, комбінацію транскрипції з відповідним еквівалентом, перекладання основи лексичної одиниці, що позначає власне ім'я [26, с. 160]. До прикладу, в своїй баладі «John Barleycorn» [50, р. 388-390] Р. Бернс замаскував реальні образи, вдаючись до народної творчості Шотландії. Враховуючи функційне навантаження власної назви, М. Лукаш транскрибує лише ім'я «*John*» («Джон»). Відтворення прізвища «*Barleycorn*» (буквально «Ячмінне зерно») перекладач замінює на коротку лексичну одиницю – «Ячмінь» [41, с. 152-154].

Застосовуючи суфікс *-оньк-*, як демінутивний суфікс української мови, перекладач утворює власні назви. Для ілюстрації звернемося до драми У. Шекспіра «Троїл і Крессіда» [51]: «*Cressid, I love thee...*» [51, р. 91] – «*Крессідонько, я так тебе люблю!*» [49, с. 399]. У перекладі М. Лукаша висловлювання набуває емоційно-експресивного колориту.

Отже, перекладаючи власні назви, М. Лукаш майстерно застосовує такі прийоми, як: транскрипція, віднаходження в рідній мові функційного аналогу та відтворення кореневої основи власної назви, вживаючи необхідні українськомовні суфікси та закінчення.

Щодо відтворення фразеологічних одиниць М. Лукашем, то треба відзначити, що їхня більшість була використана з народних джерел з певними авторськими інтерпретаціями, контекстуальними змінами, емоційним забарвленням [26, с. 187].

Так, відображаючи семантичне навантаження аналогічної фразеологічної одиниці, перекладач використовує фразеологізм «доїхати кінця комусь» з більш відчутним емоційно-експресивним смислом: «*I'll cross him, and rack him, / until I heart-break him*» [50, р. 375] – «*Та вже ж свому діду / Кінця я доїду*» [41, с. 161]. За фразеологічним словником української мови «Доїхати кінця комусь» має значення «завдати крайніх неприємностей, ставити в безвихідне становище; знищити когось» [46, с. 258]. Українська фразеологічна одиниця, як ми бачимо з перекладу, презентована на синтаксичному рівні інверсією; а її вибір з такою семантикою спричинений контекстом, в якому її вербалізовано. На думку В. Савчин, «у цьому випадку маємо в перекладі частковий різнообразний фразеологічний еквівалент, що відрізняється від фразеологічної одиниці оригіналу функційно-стилістичною і емоційно-експресивною домінантою» [26, с. 190].

За підсумками дослідження перекладацького методу відтворення фразеологізмів, яке було здійснене В. Савчин, М. Лукаш вдається до повних еквівалентів, часткових еквівалентів, покомпонентного калькування, кальок на рівні конотативного значення образу, часткових різнообразних фразеологічних еквівалентів, різностильових або різноекспресивних часткових фразеологічних еквівалентів, методу фразеологічного калькування, фразеологічних образних кальок, «вільних» кальок [26, с. 188-213]. До прикладу, в драмі В. Шекспіра «Троїл і Крессіда» автором використано фразеологічну одиницю, у структурі якої бачимо соматичний компонент: «*In love, I'faith, to the very tip of the nose*» [51, р. 61]. В Лукашевому перекладі спостерігаємо відтворення цього фразеологізму за допомогою часткового еквіваленту, в якому змінено соматизм: «*Та він сам закоханий, направду! Аж по самі вуха!*» [49, с. 377].

Отже, підґрунтям відтворення Лукашевої фразеології постає фольклор, народна мудрість. Перекладачем творчо вживаються стійкі

вербалізовані форми, яких він змінює, додаючи належних емоційних барв.

ВИСНОВКИ

Перший розділ кваліфікаційної роботи зорієнтовано на опис теоретичних і методологічних підвалин вивчення художнього перекладу. Базовим поняттям, сутність якого була окреслена у межах цього розділу, постає «художній переклад», визначення його домінуючих функцій, його місця у міжкультурній комунікації. З цією метою у контексті кваліфікаційної роботи наводяться дефініції поняття «художній переклад», які презентовано у наукових доробках вітчизняних і закордонних учених (Т. Казакова, В.Н. Комісаров, Л. Мкртчян, Т. Ніколаєва, А.В. Федоров, М. Шемуда).

Залучивши загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез, систематизування, узагальнення), ми з'ясували, що наразі у наукових колах виокремлюють два напрями вивчення художнього перекладу, які безпосередньо корелюють із зовнішньою складовою перекладу та внутрішніми механізмами творчого процесу.

Нами було уточнено, що до однієї з важливих і складних задач, які постають перед перекладачем як посередником між культурами, належить відтворення авторського творчого почерку.

На цьому етапі роботи ми також з'ясували специфіку перекладу художнього тексту, яка, згідно з обробкою теоретико-методологічних джерел, полягає, по-перше, у відмінності текстів художніх і нехудожніх (в іншій термінології – логічних), адже різними постають цілі створення таких текстів.

Описуючи низку відмінностей між зазначеними вище текстами, ми дійшли висновку, що художнім текстам властиві: спосіб опису дійсності (образ), мета (естетична, контактостановлююча, впливова), характер і спосіб передачі інформації («сміслова ємність»), ступінь активності реципієнта, образ автора, композиція тексту, національно-культурний колорит, цілісність та самостійність художнього тексту. Таке існування

низки специфічних властивостей художнього тексту вимагає від перекладача пошуку найбільш відповідних еквівалентів перекладання, максимального збереження емоційності вихідного тексту тощо.

Під час критичного вивчення наукових джерел з проблеми, яка висвітлюється, нами було уточнено, що перекладач повинен використовувати перекладацькі трансформації (лексичні, граматичні та лексико-граматичні). З цією метою ми звернулися до думки видатних перекладознавців (В.І. Карабан, Л.С. Бархударов) щодо визначення сутності понять «перекладацька трансформація», «лексична трансформація», «граматична трансформація», «лексико-граматична трансформація». Також ми навели ілюстрації використання зазначених видів перекладацьких трансформацій, звернувшись до практичних напрацювань сучасних науковців.

Другий розділ нашої роботи було зорієнтовано на вивчення неповторної та оригінальної спадщини визнаного українського перекладача, М. Лукаша. Тут ми звернулися до двох ґрунтовних наукових розвідок, які комплексно осмислюють багатогранну творчість М. Лукаша та його перекладацького стилю (це монографія В. Савчин та колективний труд сучасних українських перекладознавців різних наукових шкіл).

Нами було систематизовано низку думок сучасників щодо самобутньої творчості великого перекладача; така систематизація дозволила нам висновувати, що його домінуючим перекладацьким принципом постає «творча особистість перекладача», яка віддзеркалюється в Лукашевому літературному «я», перекладацьких стратегіях відтворення різноманітних літературних жанрів і родів, критеріях обрання текстів, збагаченні рідної мови тощо.

Переклади М. Лукаша були розглянуті у руслі їхньої інтертекстуальності (наявність асоціативних та алюзійних проєкцій), синонімії (індивідуально-авторська винахідливість до використання

мовного арсеналу української мови) та фразеології (тяжіння до джерел народної мудрості).

На цьому етапі роботи ми з'ясували, що новаторство визнаного в усьому світові перекладача, М. Лукаша, посприяло збагаченню української мови не лише шляхом використання давніх форм лексичних одиниць, а й віртуозної презентації гармонійної властивості мови до слово- і фразотворення; багатогранної синонімії; мовного арсеналу народної мудрості, подекуди перетвореної, подекуди збереженої, проте максимально відповідної тексту-оригіналу; логічному продовженню літературних і перекладацьких пошуків творчих індивідуальностей попередніх сторіч. Кожна із зазначених позицій щодо особливостей перекладу була проілюстрована прикладами; було наведено певні синонімічні пари, патерни словотворення та словоскладання, які перекладач використовував під час відтворення шедеврів світової літератури.

Скориставшись системним підходом, ми намагалися описати перекладацьку манеру, особливий почерк М. Лукаша. Це було зроблено за допомогою вивчення відтворення реалій, власних назв і фразеологізмів.

Нами було з'ясовано, що при перекладанні реалій М. Лукаш вдається до методів транслітерації та уподібнення. Відтворюючи власні назви, перекладач віртуозно застосовує транскрипцію, знаходить в українській мові функційний аналог, відтворює кореневу основу власної назви, використовуючи певні, властиві рідній мові, суфікси та закінчення. Перекладаючи фразеологічні одиниці, М. Лукаш дотримується використання повних еквівалентів, часткових еквівалентів, покомпонентного калькування, кальок на рівні конотативного значення образу, часткових різнообразних фразеологічних еквівалентів, різностильових або різноекспресивних

часткових фразеологічних еквівалентів, методу фразеологічного калькування, фразеологічних образних кальок, «вільних» кальок.

Перспективним вбачаємо порівняльний аналіз перекладацьких переконань Миколи Лукаша з перекладацькими ідеями інших видатних перекладачів минулого сторіччя, що, на нашу думку, посприятиме подальшому теоретичному та практичному розвитку вітчизняного перекладознавства загалом і художнього перекладу зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. М. : Международные отношения, 2014. 235 с.
2. Бегма Ю. О. Комплексні перекладацькі трансформації в англо-українському художньому перекладі. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/y.o._behma_complex_translation_transformations_in_the_englishukrainian_literary_translation.pdf (дата звернення: 01.03.2021).
3. Боса Т. С. Відтворення національно-культурних особливостей творів Гете в оригіналі та перекладі: проблема адекватності при перекладі. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9322/1/Bosa%20T.%20S..pdf> (дата звернення: 17.04.2021).
4. Боса Т. С. Художній переклад у сучасному мовознавстві. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. Одеса, 2010. № 11. С. 5-11.
5. Василик А. Р. Стратегія М. Рудницького в контексті українського художнього перекладу ХХ ст. : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.16. К. 2012. 20 с.
6. Габа О. Лукашезнавство ХХІ віку. *Іноземна філологія*. 2015. Вип. 128. С. 155-162.
7. Гриців Н. М. Творча особистість Василя Мисика як перекладача в контексті української культури ХХ сторіччя : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 342 с.
8. Довгань О. В. Майстерність перекладу в контексті відповідності тексту-першоджерелу. URL:

<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2311/1/23>

(дата

звернення: 28.02.2021).

9. Зорівчак Р. П. Кочурознавство початку ХХІ віку. *Творчість Григорія Кочура у контексті української культури ХХІ віку : до 100-річчя від дня народження Майстра* : матеріали ІV Міжнар. наук. конф., Львів, 15-17 листопада 2008 р. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. С. 53-63.
10. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів : Видавництво при Львівському університеті, 1989. 216 с.
11. Іваницька М. Л. Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах : монографія. Чернівці : Книги – ХХІ, 2015. 604 с.
12. Казакова Т. А. Художественный перевод. Спб. : Институт внешнеэкономических связей, экономики и права, 2002. 113 с.
13. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с.
14. Кікоть В. М., Опанасенко Ю. В. Ідіостиль автора в художньому перекладі. URL: https://revolution.allbest.ru/languages/01248436_0.html (дата звернення: 10.03.2021).
15. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых : учебное пособие . М. : ЧеРо, 1999. 134 с.
16. Комиссаров В. Н. Теория перевода (Лингвистические аспекты) : учебн. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высшая школа, 1990. 253 с.
17. Мазур О. В. Перекладацький метод Анатолія Онишка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2011. 20 с.

18. Микола Лукаш: Моцарт українського перекладу : Біографічно-бібліографічний та мистецький нарис / Л. М. Черноватий та ін. Вінниця : Нова Книга, 2009. 445 с.
19. Миколишена Т. В. Мовностилістичні особливості відтворення картини чарівного світу Р. Дала в англо-українському перекладі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Харків, 2018. 259 с.
20. Мкртчян Л. М. Армянская поэзия и русские поэты XIX-XX в.в. *Вопросы перевода и литературных связей*. Ереван : Айастан, 2008. 465 с.
21. Ніколаєва Т. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*. Дрогобич, 2018. Вип. 42. С. 119-126.
22. Новикова М. Пригода: Бернс, Маршак, Лукаш, міф. *Зарубіжна література*. 2000. № 8. С. 164-168.
23. Радчук В. Перекладацький метод Миколи Лукаша. *Хист і Глузд: теорія і практика перекладу*. Харків : Акта, 2011. С. 40-51.
24. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 376 с.
25. Савчин В. Інтертекстуальність перекладів Миколи Лукаша. URL: https://www.researchgate.net/publication/333105700_INTERTEKSTU_ALNIST_PEREKLADIV_MIKOLI_LUKASA (дата звернення: 07.04.2021)
26. Савчин В. Р. Микола Лукаш – подвижник українського художнього перекладу : монографія. Львів : Літопис, 2014. 374 с.
27. Савчин В. Р. Новаторство Миколи Лукаша в історії українського художнього перекладу : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.16. К, 2006. 20 с.
28. Сдобников В. В., Петрова О. В. Теория перевода : учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов иностранных языков). М. : АСТ : Восток – Запад, 2007. 448 с.

29. Скопненко О. І., Цимбалюк-Скопненко Т. В. Борис Грінченко та Микола Лукаш: перегук поколінь. URL: [file:///D:/Downloads/319-Текст%20статті-485-1-10-20191207%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/319-Текст%20статті-485-1-10-20191207%20(1).pdf) (дата звернення: 07.03.2021).
30. Скопненко О., Цимбалюк Т. Матеріали до «Словника фразеологічних синонімів Миколи Лукаша». URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/73117/17-Skopnenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 13.04.2021).
31. Скопненко О., Цимбалюк Т. Фразеологічні синоніми в мові художніх перекладів Миколи Лукаша. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72764/07-Skopnenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 15.04.2021).
32. Содомора А. О. У живих ритмах голосу. *Зарубіжна література*. 1999. № 43. С. 5.
33. Стріха М. Перекладацькі верхогір'я Євгенії Кононенко. *Слово і час*. 1998. № 8. С. 14-15.
34. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням (до постановки питання). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149245601.pdf> (дата звернення: 24.02.2021).
35. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (Лингвистические проблемы). М. : Издательский Дом «Филология Три», 2002. 416 с.
36. Федуневич-Швед О. Т. Лексика перекладів Миколи Лукаша в одинадцятитомному «Словнику української мови». URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9616/> (дата звернення: 04.04.2021).
37. Цимбалюк-Скопненко Т. В. Джерела фразеології ідіостилю Миколи Лукаша крізь призму його картотеки. URL: <https://ukrmova.iul-nasu.org.ua/vypusky-zhurnalu.html> (дата звернення: 05.04.2021).

38. Швейцер А. Д. Теория перевода. М. : Наука, 2008. 216 с.
39. Шемуда М. Г. Граматичні трансформації при перекладі англomовного художнього роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» на українську мову. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2013/hramatychni-transformatsiji-pry-perekladi-anhломovnoho-hudozhnoho-romanu-dzh-selindzhera-nad-prirvoyu-u-zhyti-na-ukrajinsku-movu/> (дата звернення: 26.02.2021).
40. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. Ніжин, 2013. Вип. 1. Книга 1. С. 164-168.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ І ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

41. Б-А – Від Боккаччо до Аполлінера : Переклади М. О. Лукаша / ред. упоряд., авт. передм. М. Н. Москаленко. К. : Дніпро, 1990. 510 с. *Майстри поетичного перекладу*.
42. Боккаччо Дж. Декамерон : переклад з італійської М. Лукаша. К. : Фоліо, 2017. 672 с.
43. Сервантес Саавердра М. де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі : роман : пер. з ісп. М. Лукаша. К. : Дніпро, 2005. 704 с.
44. Скопненко О. І., Цимбалюк Т. В. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша : словник-довідник. К. : ДОВИРА, 2002. 735 с.
45. Фразеологізми на літеру У. URL: <https://dovidka.biz.ua/frazeologizmi-na-literu-u/> (дата звернення: 23.03.2021).
46. Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. / уклад. В. Білоноженко, В. Винник та ін. К. : Наукова думка, 1993. Кн. 1-2. 980 с.
47. Хемингуей Э. Фиеста, и солнце восходит : книга для чтения на английском языке. СПб. : Антология, КАРО, 2006. 288 с.

- 48.Хемінгуей Е. Фиеста, По кому подзвiн: Романи : пер. з англ. М. Пiнчевського. К. : ВИЩА ШКОЛА, 1984. 517 с.
- 49.Шекспiр В. Троїл i Крессида : пер. з англ. М. Лукаша. К. : Днiпро, 2005. С. 331-435.
- 50.Burns R. The Poetical Works of..., London : Oxford University Press ; Humphrey Milford, 2009. 635 p.
- 51.Shakespeare W. Troilus and Cressida. The Works of William Shakespeare : in 12 vols. V. 9. London : Archibald Constable & Co Ltd, 2000. P. 2-149.